

VU Research Portal

Children's Peer Relations and the Development of Psychopathology

Witvliet, M.

2009

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Witvliet, M. (2009). *Children's Peer Relations and the Development of Psychopathology: A Group-based Approach*. Ipskamp Drukkers B.V.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting (Summary in Dutch)

Relaties met Leeftijdsgenoten en de Ontwikkeling van Psychische Problemen: Een Groepsbenadering

De relaties die kinderen met hun leeftijdsgenoten hebben, vormen een belangrijke context voor de ontwikkeling van gedrag. Ook in de ontwikkeling van psychische problemen kunnen relaties met leeftijdsgenoten van invloed zijn. Psychische problemen bij kinderen en jongeren worden veelal onderverdeeld in internaliserende en externaliserende problemen. Met internaliserende problemen worden angst- en depressieklachten bedoeld. Externaliserende problemen omvatten gedragsproblemen zoals agressie en opstandig gedrag. Door de rol van relaties met leeftijdsgenoten in de ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problemen te onderzoeken, kunnen wij onze kennis over psychische klachten bij kinderen en jongeren vergroten. Tevens stelt dit ons in staat om meer inzichten te verkrijgen in mogelijkheden om psychische problemen te voorkomen.

Dit proefschrift benadert de rol van relaties met leeftijdsgenoten in de ontwikkeling van psychische problemen vanuit een groeps perspectief. Twee vormen van groepsrelaties bij kinderen en jongeren worden veelal genoemd in de literatuur, namelijk vriendengroepen en de mate van acceptatie van kinderen door leeftijdsgenoten. Een vriendengroep kan gedefinieerd worden als een groep klasgenoten die meer met elkaar omgaan dan met andere klasgenoten. De mate van acceptatie van een kind wordt bekeken door aan klasgenoten te vragen of zij dit kind leuk of niet leuk vinden. Een kind dat door veel klasgenoten leuk wordt gevonden en door weinig klasgenoten niet leuk wordt gevonden, wordt in hoge mate geaccepteerd door leeftijdsgenoten. Echter, een kind dat door veel klasgenoten niet leuk wordt gevonden en door weinig klasgenoten leuk wordt gevonden, wordt afgewezen door leeftijdsgenoten. Hoewel verschillende studies de associatie tussen vriendengroepen en acceptatie door leeftijdsgenoten met psychische problemen hebben bestudeerd, zijn er tenminste twee zaken rondom dit thema nog niet duidelijk. Deze zaken staan centraal in dit proefschrift.

Allereerst is het onduidelijk of het behoren tot een vriendengroep bevorderend werkt voor de ontwikkeling van kinderen. Er wordt veelal aangenomen dat het behoren tot een vriendengroep kinderen de kans geeft om belangrijke sociale vaardigheden aan te leren en om kinderen ervaringen mee te geven zoals groepssteun en een gevoel van collectiviteit. Daarentegen hebben kinderen die geïsoleerd zijn van vriendengroepen geen mogelijkheden om deze vaardigheden en ervaringen op te doen en is het aannemelijk dat zij minder aangepast zijn dan kinderen die bij een vriendengroep behoren. Echter, studies die hebben gekeken naar de kenmerken van kinderen in vriendengroepen, vonden dat ook kinderen die externaliserend gedrag vertonen veelal behoren tot vriendengroepen en bovendien vaak in groepen zitten met andere kinderen met externaliserende problemen. Deze bevindingen laten zien dat het nog

onduidelijk is in hoeverre het behoren tot een vriendengroep een positieve uitwerking heeft op de ontwikkeling van kinderen.

Ten tweede zijn bevindingen met betrekking tot de rol die groepsrelaties kunnen spelen in het veranderen van het beloop van psychische problemen niet consistent. Hoewel een groot aantal studies laat zien dat kinderen die afgewezen worden door leeftijdsgenoten meer psychische problemen vertonen dan geaccepteerde kinderen, zijn er tegenstrijdige resultaten gevonden over de mate waarin acceptatie door leeftijdsgenoten de ontwikkeling van psychische problemen van kinderen kan beïnvloeden. Aan de ene kant hebben studies gerapporteerd dat een toename in psychische problemen verklaard kan worden door de mate van acceptatie van kinderen in de klas. Aan de andere kant zijn er ook studies die laten zien dat het afgewezen worden door leeftijdsgenoten niet leidt tot een toename in psychische problemen.

In dit proefschrift gaan wij verder in op deze twee zaken. Specifiek beoogt dit proefschrift om:

- (1) De associatie tussen kindkenmerken, zoals gedrag en populariteit, en het behoren tot een vriendengroep te onderzoeken.
- (2) Te bekijken of het behoren tot een vriendengroep een unieke rol speelt in de ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problemen bij kinderen en jongeren.
- (3) Te onderzoeken in hoeverre groepsrelaties van kinderen een rol spelen in het afnemen van externaliserende problemen.

In de studies beschreven in de Hoofdstukken 2 tot en met 5 staat de vraag centraal of het behoren tot een vriendengroep positief is voor de ontwikkeling van kinderen. Deze studies, die wij hieronder verder zullen bespreken, laten gemixte resultaten zien over de bevorderlijkheid van het behoren bij vriendengroepen. In de studie beschreven in Hoofdstuk 6 hebben wij bekeken in welke mate de groepsrelaties van kinderen een rol spelen in het veranderen van het beloop van externaliserende problemen. De resultaten suggereren dat positieve groepsrelaties een rol kunnen spelen in het afnemen van externaliserende problemen.

Allereerst hebben wij kindkenmerken onderzocht, waaronder verschillende vormen van gedrag, die geassocieerd zijn met stabiliteit en verandering in het wel of niet behoren tot een vriendengroep van kinderen aan het begin van de basisschool (Hoofdstuk 2). De resultaten van deze studie laten zien dat de meeste kinderen in de eerste jaren van de basisschoolperiode behoren bij een vriendengroep. Bovendien laten kinderen in vriendengroepen meer positief gedrag zien dan kinderen die niet bij een vriendengroep behoren. Verder vonden wij dat internaliserende problemen en een lage mate van prosociaal gedrag vooraf gingen aan het geïsoleerd raken van groepen. Kinderen die stabiel geïsoleerd waren, lieten een toename zien in externaliserende problemen, terwijl kinderen die in een vriendengroep kwamen een afname lieten zien van deze problemen. Deze bevindingen geven aan dat aan het begin van de basisschool, kinderen in vriendengroepen over het

algemeen gekenmerkt worden door positieve kindkenmerken. Aan de andere kant lijken negatieve kindkenmerken niet bevorderlijk te zijn en daarom geassocieerd te zijn met geïsoleerd zijn en geïsoleerd raken.

Hoofdstuk 3 laat echter een minder positief beeld zien over de bevorderlijkheid van bij een vriendengroep behoren. In deze studie staat de vraag centraal hoe verklaard kan worden dat kinderen die pesten toch in vriendengroepen zitten, ondanks dat hun gedrag afgewezen wordt door andere kinderen. De resultaten laten zien dat in de laatste jaren van de basisschool, de samenhang in pestgedrag binnen vriendengroepen voor een groot deel verklaard kan worden door de mate van populariteit van de groep. Met andere woorden, vriendengroepen waarin de groepsleden veel pestgedrag lieten zien, werden veelal door de klasgenoten beschouwd als populaire groepen. Deze resultaten bevestigen het idee dat pesten ook functioneel kan zijn voor kinderen die een positie in een populaire vriendengroep proberen te verwerven of proberen te behouden.

In Hoofdstuk 4 en 5 gaan wij verder in op de rol van vriendengroepen in de ontwikkeling van psychische problemen. In deze studies onderzochten wij of het behoren tot een vriendengroep samenhangt met de ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problemen over de periode van het einde van de basisschool tot in de vroege adolescentie. Deze associatie tussen het behoren tot een vriendengroep met internaliserende en externaliserende problemen werd gecontroleerd voor de mogelijke samenhang die bestaat tussen het behoren tot vriendengroepen en andere vormen van relaties met leeftijdsgenoten, zoals de mate van acceptatie in de klas en het hebben van vriendschappen. In Hoofdstuk 4 vonden wij dat het behoren tot een vriendengroep voorspellend was voor een lage mate van internaliserende problemen, maar ook voor een toename in externaliserende problemen bij jongens. Deze bevindingen suggereren dat het behoren tot een vriendengroep een unieke beschermende werking kan hebben tegen het ontwikkelen van internaliserende problemen, maar tegelijkertijd ook kan leiden tot een toename in externaliserende problemen. Dit lijkt vooral te gelden wanneer de andere leden van de groep ook externaliserende problemen laten zien.

In hoofdstuk 5 hebben we onderzocht of het geïsoleerd zijn in de klas een directe invloed heeft op de ontwikkeling van depressieve symptomen, dan wel dat deze associatie wordt verklaard door cognitief-emotionele reacties op de negatieve ervaring van het niet behoren bij vriendengroepen. Wij vonden dat kinderen die geïsoleerd zijn van vriendengroepen een grotere kans hadden om een toename in depressieve symptomen te laten zien dan kinderen in vriendengroepen. Tevens vonden wij dat geïsoleerd zijn voorspellend was voor het ontwikkelen van gevoelens van eenzaamheid. Gevoelens van eenzaamheid verklaarden de associatie tussen geïsoleerd zijn en depressieve klachten. Deze resultaten suggereren dat geïsoleerd zijn van vriendengroepen leidt tot een toename in depressieve symptomen als gevolg van cognitief-emotionele reacties op het geïsoleerd zijn, zoals het ontwikkelen van gevoelens van eenzaamheid.

Het behoren tot een vriendengroep zou kinderen dus kunnen beschermen tegen dit proces.

Gezamenlijk laten de resultaten van de Hoofdstukken 2 tot en met 5 zien dat het niet zo gemakkelijk is om de vraag te beantwoorden of het behoren tot een vriendengroep bevorderlijk is voor de ontwikkeling van kinderen. De resultaten suggereren dat in de eerste jaren van de basisschoolperiode, het behoren tot een vriendengroep vooral positief is voor kinderen. De bevindingen laten tevens zien dat het behoren tot een vriendengroep beschermend lijkt te werken tegen de ontwikkeling van internaliserende problemen in jongens en meisjes. Daarentegen kan geconcludeerd worden dat vooral voor jongens aan het einde van de basisschool, de ontwikkeling van externaliserende problemen juist gestimuleerd lijkt te worden binnen vriendengroepen.

In de laatste studie (Hoofdstuk 6), gaan wij in op de vraag in hoeverre groepsrelaties een rol spelen in het veranderen van het beloop van psychische problemen. In deze gerandomiseerde gecontroleerde interventiestudie testte wij of het effect van een preventieve klasseninterventie (Taakspel) leidde tot een afname van externaliserende problemen bij jonge kinderen. Verder testte wij of deze afname van externaliserende problemen verklaard kon worden door verbeteringen in verschillende aspecten van positieve groepsrelaties (acceptatie in de klas, het aantal vrienden en sociale nabijheid tot leeftijdsgenoten). Wij vonden dat in vergelijking met kinderen in de controlegroep, kinderen die Taakspel aangeboden kregen in de klas, een afname vertoonden van externaliserende problemen. Het gemiddelde verschil in externaliserende problemen tussen kinderen in de Taakspel conditie en kinderen in de controlegroep was aan het einde van de interventie van medium effect grootte ($d = 0.45$). Verder laten de resultaten zien dat een toename in positieve groepsrelaties, en dan vooral een toename in acceptatie door leeftijdsgenoten, deels het effect van Taakspel in het verminderen van externaliserende problemen verklaarde. Deze resultaten waren specifiek voor jongens. Op basis van deze bevindingen kan geconcludeerd worden dat positieve groepsrelaties een rol kunnen spelen in het verminderen van externaliserende problemen in de eerste jaren van de basisschool. Tevens suggereren deze resultaten dat het bevorderen van positieve groepsrelaties een belangrijk middel kan zijn in de preventie van externaliserende problemen bij jongens aan het begin van de basisschool.

Theoretische implicaties, implicaties voor de praktijk en suggesties voor verder onderzoek worden besproken in Hoofdstuk 7. Allereerst laten de resultaten van dit proefschrift zien dat het behoren bij een vriendengroep uniek geassocieerd is met de ontwikkeling van psychische problemen. Voor verder onderzoek is het daarom belangrijk om naast andere relevante vormen van relaties met leeftijdsgenoten, zoals de mate van acceptatie in de klas en vriendschappen, ook rekening te houden met het belang van het behoren tot een vriendengroep. Hoewel groepsrelaties een rol kunnen spelen in het afnemen van externaliserende problemen in de eerste jaren van de basisschool, suggereren de

Samenvatting

resultaten dat aan het einde van de basisschool, deze problemen juist gestimuleerd lijken te worden in vriendengroepen. Deze resultaten geven aan dat het belangrijk is om bevindingen over de associatie tussen groepsrelaties en psychische problemen niet zonder meer te generaliseren naar alle leeftijdsgroepen.

Vanuit het perspectief van preventie van psychische problemen kunnen wij ook enkele implicaties aangeven. Allereerst impliceren de resultaten dat preventieprogramma's kunnen profiteren van de positieve effecten van het creëren van een positief klassenklimaat, waarin acceptatie door leeftijdsgenoten en positieve relaties tussen leeftijdsgenoten worden bevorderd. Echter, het is nog onduidelijk of het bevorderen van groepsrelaties ook bruikbaar is voor het voorkomen van externaliserende problemen bij oudere kinderen. Inderdaad, dit proefschrift laat ook zien dat het behoren tot een vriendengroep juist een toename in externaliserende problemen kan stimuleren bij jongens in de laatste jaren van de basisschool, vooral als de andere groepsleden ook externaliserend gedrag laten zien. Preventieprogramma's ter voorkoming van externaliserende problemen bij kinderen in latere leeftijdsgroepen doen er dan ook goed aan om controle te houden over ongewilde socialisatieprocessen binnen vriendengroepen, zoals bekrachtiging van negatief gedrag en groepsdruk. Verder is het voor vervolgonderzoek van belang om in gerandomiseerde gecontroleerde interventiestudies te bekijken of een bevordering van positieve groepsrelaties ook een rol kan spelen in het voorkomen van internaliserende problemen. Tenslotte zouden verdere studies er bij gebaad zijn om interne groepsprocessen te bestuderen, en om de ontwikkeling van groepsrelaties en psychische problemen te onderzoeken door kinderen te volgen vanaf het begin van de basisschool tot en met de adolescentie.